

**YK:n yleissopimus
vammaisten henkilöiden oikeuksista**

Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean yleiskommentti nro 2 (2014)

Artikla 9: Esteettömyys ja saavutettavuus

Vastuuvapauslauseke:

Tämä on epävirallinen ja tarkistamaton käännös Ihmisoikeuskeskuksen toimeksiannosta. Alkuperäinen englanninkielinen julkaisu "*General comment No. 2 (2004) - Article 9: Accessibility*" on luettavissa osoitteessa: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/GC.aspx>

Yhdistyneet kansakunnat (YK)

Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea

CRPD/C/GC/2

11. istunto

31. maaliskuuta - 11. huhtikuuta 2014

Otsikko: Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean yleiskommentti nro 2 (2014) - Artikla 9: esteettömyys ja saavutettavuus

ISBN: 978-952-7117-24-8 (pdf)

Taitto: Suomi Design Oy

**YK:n yleissopimus
vammaisten henkilöiden oikeuksista**

Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean yleiskommentti nro 2 (2014)

Artikla 9: Esteettömyys ja saavutettavuus

Sisällysluettelo

Johdanto	5
Normatiivinen sisältö	12
Sopimuspuolten velvoitteet	22
Suhde yleissopimuksen muihin artikloihin	26

Johdanto

1. Esteettömyys ja saavutettavuus ovat edellytyksiä sille, että vammaiset henkilöt voivat elää itsenäisesti sekä osallistua yhteiskuntaan täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden kanssa. Ilman pääsyä fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, mukaan lukien tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin vammaisilla henkilöillä ei olisi mahdollisuutta yhdenvertaiseen osallistumiseen yhteisössään. Ei siis ole sattumaa, että esteettömyys ja saavutettavuus ovat yksi vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen perustana olevista periaatteista (3 artiklan f kohta). Vammaisia henkilöitä edustava liike on aikojen saatossa esittänyt, että vammaisten henkilöiden pääsy fyysiseen ympäristöönsä ja joukkoliikenteeseen on edellytys ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 13 artiklassa sekä kansalaisyhteiskunnan yleissopimuksen 12 artiklassa taatulle oikeudelle liikkua vapaasti. Samaan tapaan tiedon ja viestinnän esteettömyys ja saavutettavuus katsotaan edellytyksiksi ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 19 artiklassa sekä kansalaisyhteiskunnan yleissopimuksen 19 artiklan 2 kappaleessa taatulle oikeudelle mielipiteen- ja sananvapauteen.

2. Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 25 artiklan c kohdassa vahvistetaan jokaisen kansalaisen oikeus päästä periaatteessa yhdenvertaisina maansa julkisiin virkoihin. Kyseisen artiklan määräyksiä voidaan pitää perustana saavutettavuutta koskevan oikeuden sisällyttämiselle keskeisiin ihmisoikeussopimuksiin.

3. Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa taataan kaikille oikeus päästä jokaiseen yleisölle tarkoitettuun paikkaan tai palveluun, kuten liikennevälineisiin, hotelleihin, ravintoloihin, kahviloihin, teattereihin ja puistoihin (5 artiklan f alakohta). Näin ollen ihmisoikeuksia koskevassa kansainvälisessä oikeudellisessa kehyksessä on ennakkotapaus, jossa oikeus saavutettavuuteen katsotaan omaksi, erilliseksi oikeudekseen. Eri rotuihin tai etnisiin ryhmiin kuuluvien osalta esteet vapaalle pääsylle yleisölle avoimiin paikkoihin ja palveluihin johtuivat ennakkoluuloisista asenteista ja valmiudesta käyttää voimaa pääsyn estämiseksi sellaisiin paikkoihin, jotka olivat fyysisesti esteettömiä ja saavutettavissa. Vammaiset henkilöt puolestaan kohtaavat teknisiä ja ympäristöstä johtuvia - useimmiten ihmisen rakentamasta ympäristöstä johtuvia - esteitä, kuten rakennusten sisäänkäynneillä olevat rappuset, hissittömät monikerrokset rakennukset ja saavutettavassa muodossa olevan tiedon puute. Rakennettu ympäristö liittyy aina yhteiskunnan ja kulttuurin kehitykseen ja tapoihin, minkä vuoksi rakennettu ympäristö on täysin yhteiskunnan hallittavissa. Keinotekoiset esteet johtuvat usein tiedon ja teknisen osaamisen puutteesta eivätkä niinkään tietoisesta tahdosta estää vammaisia henkilöitä pääsemästä yleisölle tarkoitettuihin paikkoihin tai palveluihin. Jotta voidaan luoda politiikkaa, joka mahdollistaa vammaisille henkilöille paremman esteettömyyden ja saavutettavuuden, on stigmojen ja syrjinnän torjumiseksi välttämätöntä muuttaa

vammaisiin kohdistuvia asenteita jatkuvien koulutustoimien, tietoisuuden lisäämisen, kulttuurikampanjoiden ja viestinnän avulla.

4. Oikeus saavutettavuuteen vahvistetaan selvästi osaksi ihmis-oikeuksia koskevaa kansainvälistä oikeutta kansalaisyhteiskuntaa ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa ja kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa. Esteettömyys ja saavutettavuus tulisi katsoa periaatteiksi, jotka vahvistavat saavutettavuutta koskevan oikeuden sosiaalisen ulottuvuuden nimenomaan vammaisuuden suhteen. Esteettömyys ja saavutettavuus ovat yksi vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen perustana olevista keskeisistä periaatteista ja tärkeä edellytys sille, että vammaiset henkilöt voivat nauttia yhdenvertaisesti muiden kanssa kansalaisyhteiskunnasta sekä poliittisista, taloudellisista, sosiaalisista ja sivistyksellisistä oikeuksista. Esteettömyyttä ja saavutettavuutta ei pidä tarkastella vain tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta vaan myös keinona investoida yhteiskuntaan ja olennaisena osana kestävä kehityksen toimintaohjelmaa.
5. Vaikka eri ihmisillä ja organisaatioilla on erilaisia käsityksiä siitä, mitä tieto- ja viestintätekniikka tarkoittaa, tunnustetaan yleisesti, että tieto- ja viestintätekniikka on yläkäsite, joka kattaa kaikki tieto- ja viestintätekniset laitteet tai sovellukset ja niiden sisällön. Määritelmä kattaa laajan joukon erilaisia liityntä- ja käyttötekniikoita, kuten radio, televisio, satelliittiyhteys, matkapuhelimet, kiinteät yhteydet, tietokoneet, verkkolaitteet ja ohjelmistot. Tieto- ja viestintätekniikan merkitys piilee sen kyvyssä tarjota erilaisia palveluja, muuttaa olemassa olevia palveluja ja luoda enemmän kysyntää tiedon saannille, etenkin vammaisille henkilöille ja muille väestöosille, joille palveluja on tarjolla liian vähän ja jotka ovat jääneet niiden ulkopuolelle. Kansainvälisen televiestintäsäännösten (ITR,

hyväksytty Dubaissa vuonna 2012) 12 artiklassa vahvistetaan, että vammaisilla henkilöillä on oikeus saada pääsy kansainvälisiin televiestintäpalveluihin ja että asiassa olisi otettava huomioon Kansainvälisen televiestintäliiton (ITU) suositukset. Artiklan määräyksiä voidaan käyttää perusteena sopimuspuolten kansallisten lainsäädäntökehysten vahvistamiselle.

6. Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia käsittelevä komitea vetosi vammaisia henkilöitä koskevassa yleiskommenttissaan nro 5 (1994) valtioiden velvollisuuteen panna täytäntöön Yhdistyneiden kansakuntien vammaisten henkilöiden mahdollisuuksien yhdenvertaistamista koskevat yleisohjeet.¹ Yleisohjeissa korostetaan fyysisen ympäristön, kuljetusvälineiden sekä tiedonsaannin ja kommunikaation esteettömyyden ja saavutettavuuden merkitystä vammaisten henkilöiden mahdollisuuksien yhdenvertaistamisen kannalta. Asiaa käsitellään tarkemmin viidennessä ohjeessa, jossa fyysisen ympäristön esteettömyys sekä tiedonsaanti ja kommunikaatio katsotaan valtioiden ensisijaisiksi toiminta-aloiksi. Esteettömyyden ja saavutettavuuden merkitys ilmenee myös parasta mahdollista terveyden tasoa koskevasta taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia käsittelevän komitean yleiskommentista nro 14 (2000, kohta 12). Lapsen oikeuksien komitea korostaa vammaisten lasten oikeuksia koskevassa yleiskommenttissaan nro 9 (2006), että esteettömyyden puuttuminen esimerkiksi virastoissa, ostoskeskuksissa ja vapaa-ajanviettopaikoissa sekä julkisissa liikennevälineissä on merkittävä osatekijä vammaisten lasten syrjäytymisessä ja ulkopuolisuudessa, ja se heikentää selkeästi mm. terveys- ja koulutuspalvelujen saatavuutta (kohta 39). Lapsen oikeuksien komitea toisti esteettömyyden ja saavutettavuuden merkityksen yleiskommenttissaan nro 17

¹Yleiskokouksen päätöslauselma 48/96, liite.

(2013) lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuurielämään ja taiteisiin.

- 7.** Maailman terveysjärjestö (WHO) ja Maailmanpankki julkaisivat vuonna 2011 julkaisun World Report on Disability Summary, joka laadittiin osana kaikkien aikojen suurinta alan kuulemista ja jonka laatimiseen osallistui aktiivisesti satoja vammaisuuden alan ammattilaisia. Raportissa painotetaan, että vammaisilla ei useinkaan ole mahdollisuutta liikkua rakennetussa ympäristössä ja liikennejärjestelmissä tai saada tietoa ja kommunikoida (s. 10). Vammaiset henkilöt eivät voi hyödyntää tiettyjä perusoikeuksiaan, kuten oikeutta hakea työtä tai oikeutta terveydenhuoltoon, koska liikennevälineet eivät ole riittävän esteettömiä. Esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevan lainsäädännön täytäntöönpano on monissa maissa vähäistä, ja vammaisilta henkilöiltä evätään usein oikeus sananvapauteen, koska tiedonsaannin ja kommunikoinnin muodot eivät ole esteettömiä ja saavutettavia. Jopa niissä maissa, joissa kuuroille on tarjolla viittomakielen tulkkauspalveluja, päteviä tulkkeja ei yleensä ole tarpeeksi vastaamaan palvelujen kasvavaan kysyntään ja tulkkien palvelut ovat liian kalliita, koska heidän on matkustettava yksittäisten asiakkaidensa luokse. Kuurosokeat henkilöt ja henkilöt, joilla on kehitysvamma tai psykososiaalisen toimintakyvyn rajoitus, kohtaavat esteitä tiedonsaannissa ja kommunikoinnissa, koska saatavilla ei ole selkokielistä tietoa ja puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointitapoja. He kohtaavat esteitä myös palvelujen käytössä ennakkoluulojen ja palveluja tarjoavan henkilöstön puutteellisen koulutuksen vuoksi.
- 8.** Kansainvälisen televiestintäliiton ja osallisuutta edistävää tieto- ja viestintäteknikkaa koskevan maailmanlaajuisen aloitteen (Global Initiative for Inclusive Information and Communication Technologies) vuonna 2011 julkaisemassa raportissa Making Television Accessible korostetaan, että merkittävä osa

maailman miljardista jonkin vamman kanssa elävästä ihmisestä ei voi nauttia television audiovisuaalisista sisällöistä. Tämä johtuu siitä, että sisältö, tieto ja/tai palvelujen käytössä tarvittavat laitteet eivät ole esteettömiä ja saavutettavia.

9. Yleisen tieto- ja viestintätekniiikan yhteisö on tunnustanut esteettömyyden ja saavutettavuuden (eng. *accessibility*) merkityksen Genevessä vuonna 2003 pidetystä Maailman tietoyhteiskuntahuippukokouksen ensimmäisestä vaiheesta lähtien. Käsitteen *accessibility* otti käyttöön vammaisten henkilöiden yhteisö, joka myös ajoi sen käyttöä. Se sisällytettiin huippukokouksen periaatejulistukseen, jonka kohdassa 25 todetaan, että "kehitystä tukevan maailmanlaajuisen tiedon jakamista ja vahvistamista voidaan tehostaa poistamalla taloudellista, sosiaalista, poliittista, terveyteen liittyvää, sivistyksellistä, koulutukseen liittyvää ja tieteellistä toimintaa koskevan tiedon yhdenvertaisen saannin esteet helpottamalla julkisen tiedon esteettömyyttä ja saavutettavuutta kaikille sopivan suunnittelun periaatteen (*universal design*) ja apuvälineteknologian avulla".²
10. Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea on pitänyt esteettömyyttä ja saavutettavuutta yhtenä keskeisistä kysymyksistä kaikissa kymmenessä vuorovaikutteisessa dialogissa, joita se on käynyt sopimuspuolten kanssa käsitellessään niiden ensimmäisiä raportteja ennen tämän yleiskommentin laatimista. Kaikissa raporteista koskevissa loppupäätelmissä annetaan

² Ks. Declaration of Principles: Building the Information Society: a global challenge in the new Millennium, hyväksytty Maailman tietoyhteiskuntahuippukokouksen ensimmäisessä vaiheessa Genevessä 2003 (WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E), kohta 25.

esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevia suosituksia. Yksi yleinen haaste on ollut riittävien seurantamekanismien puute esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevien standardien ja lainsäädännön täytäntöönpanon varmistamiseksi. Osassa sopimuspuolista seuranta kuului paikallisviranomaisten vastuulle, mutta niillä ei ollut tehokkaan täytäntöönpanon varmistamisessa tarvittavaa teknistä osaamista, henkilöstöresursseja ja aineellisia voimavaroja. Toinen yleinen haaste on ollut asiaankuuluville sidosryhmille annettavan koulutuksen puute sekä vammaisten henkilöiden ja heitä edustavien järjestöjen riittämätön osallistaminen fyysisen ympäristön, kuljetuksen, tiedotuksen ja viestinnän esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistamiseen.

- 11.** Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea on käsitellyt esteettömyyttä ja saavutettavuutta myös oikeuskäytännössään. Asiassa Nyusti ja Takdcs v. Unkari (valitus nro 1/2010, kanta hyväksytty 16. huhtikuuta 2013) komitea katsoi, että kaikkien yleisölle avoimien tai tarjottavien palvelujen on oltava esteettämiä ja saavutettavia vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen 9 artiklan määräysten mukaisesti. Sopimuspuolta kehoitettiin varmistamaan, että myös sokeat voivat käyttää pankkiautomaatteja. Komitea suosittelee muun muassa, että sopimuspuoli asettaisi "yksityisten rahoituslaitosten tarjoamille pankkipalveluille näkövammaisten ja muiden vammaisten henkilöiden palveluja koskevat vähimmäisvaatimukset; ...loisi lainsäädäntökehityksen, johon sisältyy konkreettiset, täytäntöönpanokelpoiset ja aikataulutetut vertailukohtat, joiden avulla voitaisiin seurata ja arvioida yksityisten rahoituslaitosten esteellisten pankkipalvelujen asteittaista muuttamista esteettämiä ja saavutettaviksi; ...ja varmistaisi, että kaikki uudet pankkiautomaatit ja muut uudet pankkipalvelut ovat vammaisille henkilöille täysin esteettämiä ja saavutettavia" (kohdan 10 alakohdan 2 alakohta a).

- 12.** Ottaen huomioon nämä ennakkotapaukset ja sen, että esteettömyys ja saavutettavuus todella ovat tärkeitä edellytyksiä vammaisten henkilöiden täysimääräiselle ja yhdenvertaiselle osallistumiselle yhteiskuntaan ja heidän mahdollisuudelleen nauttia tehokkaasti kaikista ihmisoikeuksistaan ja perusvapauksistaan, komitea katsoo, että on välttämätöntä antaa yleiskommentti esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevasta yleissopimuksen 9 artiklasta komitean työjärjestyksen ja ihmisoikeussopimuksia valvovien elinten vakiintuneen käytännön mukaisesti.

Normatiivinen sisältö

- 13.** Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen 9 artiklassa määrätään, että "jotta vammaiset henkilöt voisivat elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla, sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki- että maaseutualueilla." On tärkeää, että esteettömyyttä ja saavutettavuutta tarkastellaan kaikessa monimutkaisuudessaan niin fyysisen ympäristön, kuljetuksen, tiedotuksen ja viestinnän kuin palvelujenkin osalta. Keskiössä eivät enää ole rakennusten, liikenneinfrastruktuurin, ajoneuvojen, tiedon ja viestinnän sekä palvelujen omistajien oikeushenkilöllisyys ja julkinen tai yksityinen luonne. Jos tavarat, tuotteet ja palvelut ovat yleisölle avoimia tai tarjolla, niiden on oltava kaikkien saavutettavissa riippumatta siitä, onko niiden omistaja ja/tai tarjoaja viranomainen vai yksityinen yritys. Vammaisilla henkilöillä tulisi olla yhdenvertainen pääsy kaikkiin yleisölle avoimiin tai yleisölle tarjolla oleviin tavaroihin, tuotteisiin ja palveluihin

niin, että varmistetaan niiden tehokas ja yhdenvertainen saavutettavuus ja kunnioitetaan vammaisten henkilöiden ihmisarvoa. Tämä lähestymistapa perustuu syrjinnän kieltoon: pääsyn epääminen tulisi katsoa syrjinnäksi riippumatta siitä, onko siihen syyllistynyt toimija julkinen vai yksityinen. Esteettömyys ja saavutettavuus tulisi mahdollistaa kaikille eri tavoin vammaisille henkilölle ja ilman minkäänlaista erottelua esimerkiksi rodun, ihonvärin, biologisen sukupuolen, kielen, uskonnon, poliittisen tai muun mielipiteen, kansallisuuden tai sosiaalisen alkuperän, varallisuuden, syntyperän tai muun aseman, oikeudellisen tai sosiaalisen aseman, sosiaalisen sukupuolen tai iän perusteella. Esteettömyydessä ja saavutettavuudessa olisi erityisesti otettava huomioon vammaisten henkilöiden sukupuolta ja ikää koskevat näkökohdat.

- 14.** Yleissopimuksen 9 artiklassa selvästi vahvistetaan esteettömyyden ja saavutettavuuden olevan edellytyksiä sille, että vammaiset henkilöt voivat elää itsenäisesti, osallistua yhteiskuntaan täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti sekä nauttia rajoittamatta kaikista ihmisoikeuksistaan ja perusvapauksistaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Yleissopimuksen 9 artikla perustuu jo aiemmin voimassa olleisiin ihmisoikeussopimuksiin, kuten kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 25 artiklan 1 kappaaleen c kohtaan, joka koskee yhdenvertaista pääsyä julkisiin virkoihin, ja kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 5 artiklan f alakohtaan, joka koskee oikeutta päästä jokaiseen yleisölle tarkoitettuun paikkaan tai palveluun. Kun nämä kaksi keskeistä ihmisoikeussopimusta hyväksyttiin, ei maailmaa sittemmin dramaattisesti muuttanutta internetiä ollut vielä olemassa. Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus on 2000-luvun ensimmäinen ihmisoikeussopimus, jossa käsitellään tieto- ja viestintätekniikan esteettömyyttä ja saavutettavuutta, eikä siinä anneta vammaisille henkilöille niiden suhteen uusia

oikeuksia. Myös yhdenvertaisuuden käsite on muuttunut kansainvälisessä oikeudessa viime vuosikymmenten aikana, ja siirtyminen muodollisesta yhdenvertaisuudesta tosiasialliseen yhdenvertaisuuteen on vaikuttanut sopimuspuolten velvollisuuksiin. Valtioiden velvollisuus huolehtia esteettömyydestä ja saavutettavuudesta on olennainen osa niiden uutta velvollisuutta kunnioittaa, suojella ja toteuttaa yhdenvertaisuuteen liittyviä oikeuksia. Esteettömyyttä ja saavutettavuutta tulisi näin ollen tarkastella saavutettavuutta koskevan oikeuden yhteydessä nimenomaan vammaisuuden näkökulmasta. Vammaisten henkilöiden oikeus saavutettavuuteen varmistetaan esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevien standardien tarkalla täytäntöönpanolla. Jo olemassa olevien yleisölle avointen tai yleisölle tarjolla olevien esineiden, tilojen, tavaroiden ja palvelujen saavutettavuuden esteet olisi poistettava asteittain järjestelmällisesti ja ennen kaikkea jatkuvan seurannan alaisuudessa, jotta lopulta voidaan saavuttaa täysimääräinen esteettömyys ja saavutettavuus.

- 15.** Suunnittelemalla kaikki uudet tavarat, tuotteet, tilat, tekniikka ja palvelut kaikille sopiviksi (*universal design*) voitaisiin varmistaa kaikille mahdollisille kuluttajille, myös vammaisille henkilöille, täysimääräinen, yhdenvertainen ja rajoittamaton mahdollisuus käyttää niitä tavalla, jossa otettaisiin kaikin tavoin huomioon heidän synnynnäinen arvonsa ja moninaisuutensa. Siten voitaisiin edistää yksilön rajoittamatonta ja esteetöntä liikkumista tilasta toiseen ja tilojen sisällä. Vammaisten henkilöiden ja muiden käyttäjien tulisi voida liikkua kaduilla esteettä, päästä sisään esteettömiin matalalattiaisiin ajoneuvoihin, saada tietoa ja kyetä kommunikoimaan sekä päästä sisään kaikille sopiviksi suunniteltuihin rakennuksiin ja liikkua niiden sisällä käyttäen tarvittaessa teknisiä apuvälineitä ja avustajaa. Kaikille sopiva suunnittelu ei automaattisesti poista teknisten apuvälineiden tarvetta. Kyseisen periaatteen noudattaminen rakennusten suunnittelun alkuvaiheista

lähtien auttaa vähentämään rakennuskustannuksia: usein rakennuksen rakentaminen alusta lähtien esteettömäksi ja saavutettavaksi ei välttämättä lisää rakentamisen kokonaiskustannuksia lainkaan tai lisää niitä vain vähän. Sitä vastoin rakennuksen muuttamisesta esteettömäksi ja saavutettavaksi myöhemmässä vaiheessa voi joissakin tapauksissa aiheutua huomattavat kustannukset, etenkin historiallisissa rakennuksissa. Vaikka on taloudellisempaa noudattaa alusta lähtien kaikille sopivan suunnittelun periaatetta, esteiden poistamisesta myöhemmin mahdollisesti aiheutuvia kustannuksia ei saa käyttää tekosyynä, jonka avulla pyritään kiertämään velvollisuutta poistaa esteettömyyden ja saavutettavuuden esteitä asteittain. Tiedon ja viestinnän esteettömyys ja saavutettavuus tieto- ja viestintätekniikka mukaan lukien olisi myös pyrittävä varmistamaan alusta alkaen, sillä internet-sisältöihin ja tieto- ja viestintätekniikkaan myöhemmin tehtävät muutokset voivat kasvattaa kustannuksia. Sen vuoksi on taloudellisempaa sisällyttää tieto- ja viestintätekniikkaan pakolliset esteettömyys- ja saavutettavuusominaisuudet jo suunnittelun ja tuotannon mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

- 16.** Kaikille sopiva suunnittelu tekee yhteiskunnasta esteettömän ja saavutettavan kaikille, ei ainoastaan vammaisille henkilöille. On myös merkittävää, että 9 artiklassa selkeästi asetetaan sopimuspuolille velvollisuus varmistaa esteettömyys ja saavutettavuus sekä kaupunki- että maaseutualueilla. On näyttöä siitä, että esteettömyyden ja saavutettavuuden taso on yleensä parempi suurissa kaupungeissa kuin syrjäisillä ja vähemmän kehittyneillä maaseutualueilla, vaikka laaja kaupungistuminen voikin luoda uusia esteitä, jotka estävät vammaisten henkilöiden pääsyn etenkin rakennettuun ympäristöön, kuljetukseen ja palveluihin sekä edistyneempiin tieto- ja viestintäpalveluihin tiheään asutuilla, vilkkailla kaupunkialueilla. Vammaisilla henkilöillä tulisi sekä kaupunki- että maaseutualueilla olla pääsy niihin fyysisen ympäristön luonnonpaikkoihin ja kult-

tuuriperintöön kuuluviin paikkoihin, joihin yleisö voi päästä ja joista se voi nauttia.

- 17.** Yleissopimuksen 9 artiklan 1 kappaleessa vaaditaan sopimuspuolia tunnistamaan ja poistamaan saavutettavuuden esteitä. Velvollisuutta sovelletaan muun muassa
- a)** rakennuksiin, teihin, kuljetukseen sekä muihin sisä- ja ulkotiloihin, koulut, asunnot, terveydenhuoltoyksiköt ja työpaikat mukaan lukien;
 - b)** tiedottamiseen, viestintään ja muihin palveluihin, sähköiset palvelut ja pelastuspalvelut mukaan lukien.

Edellä mainittuihin muihin sisä- ja ulkotiloihin tulisi kuulua lainvalvontaviranomaisten toimitilat, tuomioistuimet, vankilat, yhteiskunnalliset laitokset, sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja virkistystoimintaan sekä kulttuurialan toimintaan, uskonnolliseen toimintaan ja liikuntaan tarkoitetut alueet sekä kaupat. Muihin palveluihin tulisi kuulua posti-, pankki-, televiestintä- ja tietopalvelut.

- 18.** Yleissopimuksen 9 artiklan 2 kappaleessa määrätään toimista, joita sopimuspuolten on toteutettava kehittääkseen ja saat- taakseen voimaan yleisölle avoimien tai tarjottavien tilojen ja palvelujen saavutettavuutta koskevia kansallisia vähimmäis- tandardia ja valvoakseen niiden täytäntöönpanoa. Stan- dardien on oltava yhdenmukaiset muiden sopimuspuolten standardien kanssa, jotta voidaan varmistaa niiden yhteentoi- mivuus vammaisten henkilöiden vapaan liikkuvuuden kanssa yleissopimuksen liikkumisen ja kansalaisuuden vapauden mukaisesti (18 artikla). Sopimuspuolten on myös toteutettava toimia, joilla varmistetaan, että yksityiset tahot, jotka tarjoavat yleisölle avoimia tiloja ja palveluja, ottavat huomioon kaikki esteettömyyden ja saavutettavuuden osatekijät vammaisten henkilöiden kannalta (9 artiklan 2 kappaleen b kohta).

- 19.** Koska esteettömyyden ja saavutettavuuden puutteet johtuvat usein tiedon ja teknisen osaamisen riittämättömyydestä, 9 artiklassa edellytetään, että sopimuspuolet antavat kaikille sidosryhmille koulutusta esteettömyydestä ja saavutettavuudesta vammaisten henkilöiden kannalta (2 kappaleen c kohta). Yleissopimuksen 9 artiklassa ei yritetä luetella olennaisia sidosryhmiä. Kattavaan luetteloon tulisi kuulua rakennuslupia myöntävät viranomaiset, radio- ja televisiotoiminnan elimet ja tieto- ja viestintätekniikan lupia myöntävät viranomaiset, insinöörit, suunnittelijat, arkkitehdit, kaupunkisuunnittelijat, liikenneviranomaiset, palveluntarjoajat, korkeakouluuyhteisön jäsenet sekä vammaiset henkilöt ja heidän järjestönsä. Koulutusta olisi annettava paitsi tavaroiden, palvelujen ja tuotteiden suunnittelijoille myös niiden tuottajille. Myös vammaisten henkilöiden laajempi suora osallistuminen tuotekehitykseen lisäisi ymmärrystä heidän tarpeistaan sekä esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevien testien tehokkuudesta. Viime kädessä rakennuksen esteettömyyden ratkaisevat rakennuksen rakentajat. Kaikille näille ryhmille on tärkeää kehittää koulutusta ja seurantajärjestelmiä, jotta voidaan varmistaa esteettömyys- ja saavutettavuusstandardien käytännön soveltaminen.
- 20.** Rakennuksissa ja muissa yleisölle avoimissa paikoissa liikkuminen ja suunnistaminen voi olla joillekin vammaisille henkilöille haastavaa, jos paikassa ei ole riittävästi opasteita, saavutettavissa olevaa tietoa ja kommunikointimahdollisuuksia tai tukipalveluja. Yleissopimuksen 9 artiklan 2 kappaleen d ja e kohdassa määrätään sen vuoksi, että yleisölle avoimissa rakennuksissa ja muissa tiloissa tulisi olla opastetekstit pistekirjoituksella sekä helposti luettavassa ja ymmärrettävässä muodossa ja että esteettömyyden helpottamiseksi olisi järjestettävä avustajia ja muuta apua, mukaan lukien oppaat, lukijat ja koulutetut viittomakielen tulkit. Ilman tällaisia opastetekstejä, saavutettavissa olevaa tietoa ja viestintää sekä tukipalveluja rakennuksissa ja niiden läpi liikkuminen ja suunnistaminen

voi olla mahdotonta monille vammaisille henkilöille, etenkin niille, jotka kokevat kognitiivista fatiikkaa.

- 21.** Puutteellinen pääsy tietoon ja viestintään voi heikentää ja rajoittaa merkittävästi vammaisten henkilöiden mahdollisuutta nauttia ajatuksen vapaudesta, ilmaisunvapaudesta ja monista muista perusoikeuksista ja -vapauksista. Sen vuoksi yleissopimuksen 9 artiklan 2 kappaleen f ja g kohdassa määrätään, että sopimuspuolten tulisi edistää avustajien ja muun avun, mukaan lukien oppaiden, lukijoiden ja koulutettujen viittoma kielen tulkkien, käyttöä (2 kappaleen e kohta), edistää muita asianmukaisia vammaisten henkilöiden avustamisen ja tukemisen muotoja tarkoituksena varmistaa heille tiedon saavutettavuus sekä edistää uusien tieto- ja viestintäteknologioiden ja -järjestelmien, myös internetin, saavutettavuutta vammaisille henkilöille soveltamalla pakollisia esteettömyys- ja saavutettavuusstandardeja. Tiedon ja viestinnän tulisi olla saatavilla ja mahdollista selkokielisessä muodossa sekä puhetta tukevilla ja korvaavilla viestintätavoilla ja -keinoilla niille vammaisille henkilöille, jotka käyttävät kyseisiä muotoja, tapoja ja keinoja.
- 22.** Vammaisten henkilöiden täysimääräistä ja yhdenvertaista osallistumista yhteiskuntaan voidaan edistää uudella tekniikalla mutta vain, jos tekniikan suunnittelussa ja valmistuksessa on varmistettu sen esteettömyys ja saavutettavuus. Uusien investointien, tutkimuksen ja tuotannon tulisi edistää eriarvoisuuden poistamista, ei luoda uusia esteitä. Tämän vuoksi 9 artiklan 2 kappaleen h kohdassa kehoitetaan sopimuspuolia edistämään saavutettavien tieto- ja viestintäteknologioiden ja -järjestelmien suunnittelua, kehittämistä, tuotantoa ja jakelua varhaisessa vaiheessa siten, että näistä teknologioista ja järjestelmistä tulee saavutettavia mahdollisimman alhaisin kustannuksin. Esteettömyyttä ja saavutettavuutta tukevasta teknisestä kehityksestä voidaan mainita esimerkkeinä kuulemista parantavien järjestelmien käyttäminen, kuten kuulokojeiden

ja induktiosilmukan käyttäjien tukeminen ympäristön tietotekniikka-avusteisilla järjestelmillä, ja henkilöihissien varustaminen etukäteen niin, että vammaiset henkilöt voivat käyttää niitä, jos rakennus evakuoidaan hätätilanteessa.

- 23.** Koska esteettömyys ja saavutettavuus ovat edellytyksiä sille, että vammaiset henkilöt voivat elää itsenäisesti yleissopimuksen 19 artiklassa vahvistetun oikeuden mukaisesti, ja osallistua yhteiskuntaan tehokkaasti ja yhdenvertaisesti, pääsyn epäämistä fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tieto- ja viestintäteknikkaan ja yleisölle avoimiin tiloihin ja palveluihin tulisi tarkastella syrjinnän näkökulmasta. Kaikkien sopimuspuolten tärkein yleinen velvollisuus on toteuttaa "kaikki asianmukaiset, myös lainsäädännölliset, toimet voimassa olevien vammaisia henkilöitä syrjivien säädösten, määräysten, tapojen ja käytäntöjen muuttamiseksi tai poistamiseksi" (4 artiklan 1 kappaleen b kohta). "Sopimuspuolet kieltävät kaiken syrjinnän vammaisuuden perusteella ja takaavat vammaisille henkilöille yhdenvertaisen ja tehokkaan oikeussuojan syrjintää vastaan syrjintäperusteesta riippumatta" (5 artiklan 2 kappale). "Yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja syrjinnän poistamiseksi sopimuspuolet toteuttavat kaikki asianmukaiset toimet varmistaakseen kohtuullisten mukautusten tekemisen" (5 artiklan 3 kappale).
- 24.** On erotettava selvästi toisistaan yhtäältä velvollisuus varmistaa kaikkien suunniteltavien, rakennettavien tai tuotettavien uusien esineiden, infrastruktuurin, tavaroiden, tuotteiden ja palvelujen esteettömyys ja saavutettavuus ja toisaalta velvollisuus poistaa esteitä ja varmistaa pääsy jo olemassa olevaan fyysiseen ympäristöön ja olemassa olevaan kuljetukseen, tiedotukseen ja viestintään sekä yleisölle avoimiin palveluihin. Toinen sopimuspuolia koskeva yleinen velvoite on toteuttaa tai edistää "sellaisten - - yleissopimuksen 2 artiklassa määriteltyjen kaikille sopivaksi suunniteltujen tavaroiden, palve-

lujen, välineiden ja tilojen tutkimusta ja kehittämistä, jotka vaativat mahdollisimman vähän mukautuksia ja kustannuksia vammaisten henkilöiden erityistarpeiden täyttämiseksi, edistämään niiden saatavuutta ja käyttöä sekä edistämään kaikille sopivaa suunnittelua kehitettäessä standardeja ja suuntaviivoja” (4 artiklan 1 kohdan f alakohta). Kaikki uudet esineet, infrastruktuuri, tilat, tavarat, tuotteet ja palvelut on suunniteltava kaikille sopiviksi niin, että ne ovat vammaisille henkilöille täysin esteettömiä ja saavutettavia. Sopimuspuolilla on velvollisuus varmistaa, että vammaisilla henkilöillä on pääsy olemassa olevaan fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedotukseen, viestintään ja yleisölle avoimiin palveluihin. Koska velvollisuus on määrä täyttää asteittain, sopimuspuolten olisi asetettava toimille ehdottomat määräajat ja kohdennettava olemassa olevien esteiden poistamiseen riittävät voimavarat. Sopimuspuolten olisi myös määritettävä selvästi tehtävät, jotka eri viranomaisten (myös alue- ja paikallisviranomaisten) ja toimijoiden (myös yksityisten toimijoiden) olisi hoidettava esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistamiseksi. Sopimuspuolten olisi lisäksi säädettävä tehokkaista seurantamekanismeista esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistamiseksi ja valvottava esteettömyys- ja saavutettavuusstandardeja laiminlyöneille määrättyjä seuraamuksia.

25. Esteettömyys ja saavutettavuus koskevat ryhmiä, kun taas kohtuullinen mukauttaminen koskee yksilöitä. Tämä tarkoittaa, että velvollisuus varmistaa esteettömyys ja saavutettavuus on niin sanottu *ex ante* -velvollisuus eli ennakkoon täytettävä velvollisuus. Sopimuspuolilla on velvollisuus järjestää esteettömyys ja saavutettavuus jo ennen kuin ne saavat yksittäisen pyynnön päästä sisään tai päästä käyttämään paikkaa tai palvelua. Sopimuspuolten on asetettava esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevia standardeja, joiden laatimisessa on kuultava vammaisten henkilöiden järjestöjä ja jotka on saatettava palveluntarjoajien, rakentajien ja muiden asianmukaisten

sidosryhmien tietoon. Esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevien standardien on oltava laajoja ja vakioituja. Voi kuitenkin olla, että edes esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevien standardien noudattaminen ei välttämättä riitä takaamaan saavutettavuutta niille, joilla on jokin harvinainen vamma, jota ei ole otettu huomioon esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevien standardien laatimisessa, tai jotka eivät käytä saavutettavuuden varmistamiseksi tarjottuja tapoja, muotoja tai keinoja (esim. eivät lue pistekirjoitusta). Tällaisissa tapauksissa voidaan soveltaa kohtuullista mukauttamista. Yleissopimuksen mukaan sopimuspuolet eivät saa käyttää julkisen talouden säästötoimia tekosyynä välttääkseen esteettömyyden ja saavutettavuuden asteittaisen varmistamisen vammaisille henkilöille. Esteettömyyden ja saavutettavuuden toteuttamista koskeva velvoite on ehdoton, eli toimija, jolla on velvollisuus varmistaa vammaisille henkilöille esteettömyys ja saavutettavuus, ei voi vedota laiminlyönnin syynä tästä aiheutuvaan rasitteeseen. Kohtuullisen mukauttamisen velvoite sen sijaan pätee ainoastaan, jos sen toteuttamisesta ei aiheudu toimijalle kohtuutonta rasitetta.

26. Kohtuullisen mukauttamisen velvollisuus on niin sanottu *ex nunc* -velvollisuus eli sitä on noudatettava siitä lähtien, kun vammaisen henkilö tarvitsee sitä tietyssä tilanteessa, kuten työpaikalla tai koulussa, voidakseen kyseisessä yhteydessä nauttia oikeuksistaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Tässä yhteydessä esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevia standardeja voidaan käyttää indikaattoreina mutta niitä ei voida pitää ohjailevina. Kohtuullista mukauttamista voidaan käyttää keinona varmistaa esteettömyys ja saavutettavuus yksittäisen vammaisen henkilön kannalta tietyssä tilanteessa. Kohtuullisella mukauttamisella pyritään saavuttamaan yksilökohtainen oikeudenmukaisuus varmistamalla syrjimättömyys tai yhdenvertaisuus ja ottamalla huomioon yksittäisen henkilön ihmisarvo, itsemääräämisoikeus ja valinnat. Näin ollen henkilö, jolla

on harvinainen vamma, voi pyytää esteettömyys- ja saavutettavuusstandardien ulkopuolelle jäävää mukautusta.

Sopimuspuolten velvoitteet

- 27.** Vaikka pääsyn varmistaminen fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedotukseen ja viestintään sekä yleisölle avoimiin palveluihin on usein edellytys sille, että vammaiset henkilöt voivat tehokkaasti käyttää erilaisia kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia, sopimuspuolet voivat varmistaa pääsyn tarvittaessa asteittaisen toteuttamisen ja kansainvälisen yhteistyön avulla. Tilanteen analysointi poistettavien esteiden tunnistamiseksi voidaan tehdä tehokkaasti ja lyhyellä tai keskipitkällä aikavälillä. Esteitä olisi poistettava jatkuvasti ja järjestelmällisesti - asteittain mutta koko ajan edistyen.
- 28.** Sopimuspuolilla on velvollisuus kehittää, saattaa voimaan ja valvoa kansallisia esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevia standardeja. Jos voimassa ei vielä ole asiaa koskevaa lainsäädäntöä, ensimmäinen askel on sopivan lainsäädäntökehityksen laatiminen. Sopimuspuolten olisi tarkasteltava kattavasti esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevaa lainsäädäntöä ja pyrittävä tunnistamaan, seuraamaan ja käsittelemään lainsäädännön ja täytäntöönpanon puutteita. Vammaislainsäädännössä esteettömyyden ja saavutettavuuden määritelmässä on usein jätetty mainitsematta tieto- ja viestintätekniikka, ja yhdenvertaista saavutettavuutta esimerkiksi hankintojen, työllisyyden ja koulutuksen alalla käsittelevissä vammaisten oikeuksia koskevissa laeissa ei aina mainita tieto- ja viestintätekniikan ja monien tieto- ja viestintätekniikan välityksellä tarjottavien nyky-yhteiskunnan keskeisten tavaroiden ja palvelujen esteettömyyttä ja saavutettavuutta. On tärkeää, että tällaisten säädösten ja määräysten tarkistamisessa ja laatimisessa

kuullaan tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heitä edustavia järjestöjä (4 artiklan 3 kohta) ja muita asiaan liittyviä sidosryhmiä, kuten akateemisen yhteisön jäseniä sekä arkkitehtien, kaupunkisuunnittelijoiden ja muotoilijoiden asiantuntijajärjestöjä. Yleissopimuksen mukaisesti (4 artiklan 1 kohdan f alakohta) lainsäädäntöön tulisi sisältyä ja sen lähtökohtana tulisi olla kaikille sopiva suunnittelu. Siinä tulisi säätää esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevien standardien pakollisesta soveltamisesta sekä sakoista ja muista seuraamuksista, joita voidaan määrätä niille, jotka jättävät noudattamatta standardeja.

- 29.** On hyödyllistä valtavirtaistaa esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevat standardit, joissa määrätään, minkä eri alueiden on oltava esteettämiä ja saavutettavia, kuten fyysinen ympäristö rakentamista ja suunnittelua koskevissa säädöksissä, kuljetus julkista lento-, rautatie-, maantie- ja vesiliikennettä koskevissa säädöksissä, sekä tiedottaminen ja viestintä ja yleisölle avoimet palvelut. Esteettömyyden ja saavutettavuuden tulisi kuitenkin sisältyä yhdenvertaisia mahdollisuuksia, yhdenvertaisuutta ja osallistumista koskeviin yleis- ja erityislakeihin vammaisuuden perusteella tapahtuvan syrjinnän kieltämisen yhteydessä. Esteettömyyden ja saavutettavuuden epäminen olisi selkeästi määriteltävä kielletyksi syrjinnäksi. Vammaisilla henkilöillä, joilta on evätty pääsy fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedotukseen ja viestintään tai yleisölle avoimiin palveluihin, olisi oltava mahdollisuus käyttää tehokkaita oikeussuojakeinoja. Sopimuspuolten on otettava esteettömyys- ja saavutettavuusstandardeissa huomioon vammaisten henkilöiden moninaisuus ja varmistettava, että esteettömyys ja saavutettavuus varmistetaan kaikille henkilöille sukupuoleen, ikään tai vammaaryhmään katsomatta. Vammaisten henkilöiden moninaisuuden huomioimiseen esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistamisessa kuuluu myös sen tunnustaminen, että osa vammaisista henkilöistä tarvitsee ihmisen tai eläimen apua voidakseen hyödyntää esteettömyyttä ja saavutetta-

vuotta täysimääräisesti (esim. henkilökohtainen avustaja, viittomakielen tulkkaus, taktiilitulkkaus tai opaskoira). On säädettävä esimerkiksi, että määräys, joka kieltää opaskoirien pääsyn rakennukseen tai avoimeen tilaan, on kiellettyä vammaisuuden perustuvaa syrjintää.

- 30.** On tarpeen laatia esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevat vähimmäisstandardit eri palveluille, joita julkiset ja yksityiset yritykset tarjoavat eri tavoin vammaisille henkilöille. Kaikissa uusissa tieto- ja viestintätekniikkaan liittyvissä standardeissa olisi aina otettava huomioon viiteaineisto, kuten ITU-T:n antama televiestinnän standardoinnin tarkistuslistaa koskeva suositus Telecommunications Accessibility Checklist for standardization activities (2006) ja ohjeet televiestinnän esteettömyydestä ja saavutettavuudesta ikääntyneiden ja vammaisten henkilöiden osalta Telecommunications accessibility guidelines for older persons and persons with disabilities (ITU-T:n suositus F.790). Se mahdollistaisi kaikille sopivan suunnittelun yleistämisen osaksi kaikkien standardien laatimista. Sopimuspuolten olisi luotava lainsäädäntökehys, johon sisältyvät täsmälliset, soveltamiskelpoiset ja aikasidonnaiset vertailukohtat, joiden avulla voidaan seurata ja arvioida, miten yksityiset toimijat asteittain muuttavat ja mukauttavat esteelliset palvelunsa esteettömiksi ja saavutettaviksi. Sopimuspuolten olisi myös varmistettava, että kaikki uudet hankittavat tavarat ja palvelut ovat vammaisille henkilöille täysin esteettömiä ja saavutettavissa. Vähimmäisstandardien laatimisessa on kuultava tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heitä edustavia järjestöjä yleissopimuksen 4 artiklan 3 kappaleen mukaisesti. Standardeja voidaan laatia myös yleissopimuksen 32 artiklan mukaisesti kansainvälisen yhteistyön avulla eli yhdessä muiden sopimuspuolten ja kansainvälisten organisaatioiden ja virastojen kanssa. Sopimuspuolia kehoitetaan liittymään ITUn radioviestinnän sektorin, televiestinnän standardointisektorin ja televiestinnän kehityssektorin tutkimusryhmiin, jotka pyr-

aktivisesti valtavirtaistamaan esteettömyyden ja saavutettavuuden kaikkiin kansainvälisiin televiestinnän ja tieto- ja viestintätekniikan standardeihin ja lisäämään alan yritysten ja maiden hallitusten tietoisuutta tarpeesta parantaa tieto- ja viestintätekniikan esteettömyyttä ja saavutettavuutta vammaisten henkilöiden kannalta. Tällainen yhteistyö voi olla hyödyllistä tavaroiden ja palvelujen yhteentoimivuutta tukevien kansainvälisten standardien laatimisessa ja edistämässä. Viestintään ja kommunikointiin liittyvien palvelujen alalla sopimuspuolten on varmistettava ainakin palvelujen vähimmäislaatu etenkin suhteellisen uusien palvelujen osalta, kuten henkilökohtaisen avun, viittomakielen tulkkauksen ja taktiilitulkkauksen osalta, ja pyrittävä niiden standardointiin.

- 31.** Tarkastellessaan uudelleen esteettömyys- ja saavutettavuuslainsäädäntöään sopimuspuolten on harkittava ja tarvittaessa tehtävä säädöksiin muutoksia vammaisuuteen perustuvan syrjinnän kieltämiseksi. Jos esteettömyyden ja saavutettavuuden puute estää vammaiselta henkilöltä pääsyn yleisölle avoimeen palveluun tai tilaan, se on katsottava kielletyksi vammaisuuteen perustuvaksi syrjinnäksi ainakin seuraavissa tilanteissa:
 - a)** Palvelu tai tila on otettu käyttöön sen jälkeen, kun sitä koskevat esteettömyys- ja saavutettavuusstandardit ovat tulleet voimaan.
 - b)** Pääsy tilaan tai palveluun (sen valmistumis- tai aloitushetkellä) olisi voitu mahdollistaa tekemällä kohtuullisia mukautuksia.

- 32.** Sopimuspuolten on osana esteettömyys- ja saavutettavuuslainsäädäntönsä uudelleentarkastelua käsiteltävä myös julkisia hankintoja koskevia säädöksiään varmistaakseen, että julkisiin hankintamenettelyihin sisältyy esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevia vaatimuksia. Julkisia varoja ei ole hyväksyttävää käyttää niin, että niillä luodaan tai lisätään pal-

velujen tai tilojen esteellisyydestä väistämättä aiheutuvaa eriarvoisuutta. Julkisia hankintoja tulisi käyttää yleissopimuksen 5 artiklan 4 kappaleen mukaisten positiivisten erityistoimien toteuttamiseen esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistamiseksi sekä vammaisten henkilöiden tosiasiallisen yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi.

- 33.** Sopimuspuolten olisi laadittava toimintasuunnitelmia ja strategioita esteettömyyden ja saavutettavuuden esteiden tunnistamiseksi. Esteiden poistamiselle olisi asetettava aikataulut ja tarkat määräajat, ja siihen olisi kohdennettava tarvittavat henkilöstöresurssit ja aineelliset voimavarat. Toimintasuunnitelmat ja strategiat on myös pantava tarkasti täytäntöön. Sopimuspuolten olisi myös vahvistettava seurantamekanismejaan esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistamiseksi, ja niiden tulisi jatkaa riittävien varojen kohdentamista esteettömyyden ja saavutettavuuden esteiden poistamiseen ja seurantahenkilöstön kouluttamiseen. Koska esteettömyys- ja saavutettavuusstandardit pannaan usein täytäntöön paikallistasolla, on erittäin tärkeää jatkuvasti kehittää standardien täytäntöönpanon seurannasta vastaavien paikallisviranomaisten valmiuksia. Sopimuspuolilla on velvollisuus luoda toimiva seurantakehys ja perustaa tehokkaita seurantaelimiä, joilla on riittävät valmiudet ja asianmukaiset valtuudet sen varmistamiseen, että suunnitelmat, strategiat ja standardit pannaan täytäntöön ja niiden noudattamista valvotaan.

Suhde yleissopimuksen muihin artikloihin

- 34.** Sopimuspuolten velvollisuutta varmistaa vammaisille henkilöille pääsy fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedotukseen ja viestintään ja yleisölle avoimiin palveluihin olisi tarkasteltava tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedotukseen ja viestintään ja yleisölle avoimiin palveluihin pääsyn epääminen vammaisilta henkilöiltä on yleissopimuksen 5 artiklan nojalla kiellettyä vammaisuuteen perustuvaa syrjintää. Esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistamista etukäteen tulisi tarkastella suhteessa yleiseen velvoitteeseen kehittää kaikille sopiviksi suunniteltuja tavaroita, palveluja, välineitä ja tiloja (4 artiklan 1 kohdan f alakohta).
- 35.** Tietoisuuden lisääminen on yksi vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen tehokkaan täytäntöönpanon edellytyksistä. Koska esteettömyyttä ja saavutettavuutta tarkastellaan usein kapean tulkinnan mukaisesti rakennetun ympäristön esteettömyytenä (joka on tärkeää mutta vain yksi osa saavutettavuutta vammaisille henkilöille), sopimuspuolten olisi pyrittävä järjestelmällisesti ja jatkuvasti lisäämään tietoisuutta esteettömyydestä ja saavutettavuudesta kaikkien asianmukaisten sidosryhmien keskuudessa. Toimissa olisi käsiteltävä esteettömyyden ja saavutettavuuden kaiken kattavaa luonnetta, joka mahdollistaa pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedotukseen ja viestintään sekä palveluihin. Tietoisuuden lisäämiseen tähtäävissä toimissa olisi myös painotettava, että velvollisuus noudattaa esteettömyys- ja saavutettavuusstandardeja koskee yhtä lailla sekä julkista että yksityistä sektoria. Toimilla olisi edistettävä kaikille sopivaa suunnittelua ja ajatusta siitä, että esteettömyyden ja saavutet-

tavuuden huomioiminen suunnittelun ja rakentamisen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on kustannustehokasta ja taloudellista. Tietoisuuden lisäämisessä olisi tehtävä yhteistyötä vammaisten henkilöiden, heitä edustavien järjestöjen ja teknisten asiantuntijoiden kanssa. Huomiota olisi kiinnitettävä erityisesti esteettömyys- ja saavutettavuusstandardien soveltamista ja täytäntöönpanon seurantaan koskevien valmiuksien kehittämiseen. Tiedotusvälineiden tulisi paitsi kiinnittää huomiota omien ohjelmien ja palvelujensa esteettömyyteen ja saavutettavuuteen vammaisten henkilöiden kannalta myös aktiivisesti edistää esteettömyyttä ja saavutettavuutta ja osallistua tietoisuuden lisäämiseen.

- 36.** Fyysisen ympäristön, kuljetuksen, tiedotuksen ja viestinnän sekä yleisölle avoimien palvelujen täysimääräisen esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistaminen on tärkeä edellytys monien yleissopimuksessa vahvistettujen oikeuksien tehokkaalle käyttämiselle. Vaaratilanteissa, luonnonkatastrofeissa ja aseellisissa selkkauksissa pelastuspalvelujen on oltava vammaisille henkilöille esteettämiä ja saavutettavia tai muuten heidän henkeään ei voida pelastaa tai hyvinvointiaan turvata (11 artikla). Esteettömyyden ja saavutettavuuden on oltava painopisteitä katastrofien jälkeisissä jälleenrakennustoimissa. Sen vuoksi katastrofiriskien vähentämistoimien on oltava esteettämiä ja saavutettavia ja niissä on huomioitava vammaiset henkilöt.
- 37.** Oikeussuojan tehokas saavutettavuus ei ole mahdollista, jos lainvalvontaviranomaisten ja tuomioistuinten rakennukset eivät ole fyysisesti esteettämiä tai jos niiden tarjoamat palvelut, tieto ja viestintä eivät ole vammaisten henkilöiden saavutettavissa (13 artikla). Turvatalojen sekä tukipalvelujen ja -menettelyjen on oltava esteettämiä ja saavutettavia, jotta vammaisia henkilöitä, etenkin naisia ja lapsia, voidaan tehokkaasti ja merkityksellisesti suojella väkivallalta, pahoinpitelyltä

ja hyväksikäytöltä (16 artikla). Ympäristön, kuljetuksen, tiedon, viestinnän ja palvelujen esteettömyys ja saavutettavuus ovat edellytyksiä vammaisten henkilöiden osallistamiselle omissa paikallisyhteisöissään ja sille, että he voivat elää itsenäisesti (19 artikla).

- 38.** Yleissopimuksen 9 ja 21 artikla liittyvät toisiinsa tiedon ja viestinnän osalta. Yleissopimuksen 21 artiklassa määrätään, että sopimuspuolet "toteuttavat kaikki tarvittavat toimet varmistukseksi, että vammaiset henkilöt voivat käyttää oikeutta sanan- ja mielipiteenvapauteen, mukaan lukien vapaus etsiä, vastaanottaa ja välittää tietoja ja ajatuksia yhdenvertaisesti muiden kanssa sekä käyttäen kaikkia valitsemiaan - - viestintämuotoja". Artiklassa myös kuvataan tarkasti, miten tiedon ja viestinnän esteettömyys ja saavutettavuus voidaan varmistaa käytännössä. Siinä edellytetään, että sopimuspuolet antavat "suurelle yleisölle tarkoitettua tietoa vammaisille henkilöille - - sellaisessa saavutettavassa muodossa ja sellaista saavutettavaa teknologiaa käyttäen, jotka soveltuvat eri tavoin vammaisille henkilöille" (21 artiklan a kohta). Artiklassa määrätään myös, että on helpotettava viittomakielten, pistekirjoituksen, puhetta tukevan ja korvaavan viestinnän sekä kaikkien muiden vammaisten henkilöiden valitsemien saavutettavien viestintäkeinojen, -tapojen ja -muotojen käyttöä virallisessa vuorovaikutuksessa (21 artiklan b kohta). Yksityisiä tahoja, jotka tarjoavat palveluja myös internetin välityksellä suurelle yleisölle, kehoitetaan antamaan tietoa ja palveluja vammaisille henkilöille saavutettavassa ja käyttökelpoisessa muodossa (21 artiklan c kohta), ja viestimiä, internetin välityksellä tietoa antavat tahot mukaan lukien, kannustetaan tekemään palvelunsa vammaisille henkilöille saavutettaviksi (21 artiklan d kohta). Yleissopimuksen 21 artiklassa myös vaaditaan sopimuspuolten tunnustavan viittomakielten käytön ja edistävän sitä yleissopimuksen 24, 27, 29 ja 30 artiklan mukaisesti.

- 39.** Ilman esteettömiä ja saavutettavia koulukuljetuksia, esteettömiä koulurakennuksia ja saavutettavaa tietoa ja viestintää vammaiset henkilöt eivät voisi hyödyntää oikeuttaan koulutukseen (yleissopimuksen 24 artikla). Sen vuoksi koulujen on oltava esteettömiä, kuten yleissopimuksen 9 artiklan 1 kappaleen a kohdassa nimenomaisesti määrätään. Rakennusten lisäksi koko inklusiivisen koulutuksen prosessin on oltava esteetön ja saavutettava. Tämä koskee siis myös kaikkea tiedotusta ja viestintää ja edellyttää esimerkiksi ympäristön tietotekniikka-avusteisia apujärjestelmiä ja FM-laitteita, tukipalveluja ja kouluissa tehtäviä kohtuullisia mukautuksia. Esteettömyyden ja saavutettavuuden tukemiseksi koulutuksen ja koulujen opetussuunnitelmien olisi edistettävä viittomakielen, pistekirjoituksen, korvaavan kirjoituksen, puhetta tukevien ja korvaavien viestintätapojen, -keinojen ja -muotojen ja liikkumistaitojen käyttöä ja niitä olisi toteutettava näiden kommunikointimuotojen avulla (24 artiklan 3 kappaleen a kohta). Huomiota olisi kiinnitettävä erityisesti sokeiden, kuurojen ja kuurosokeiden oppilaiden kannalta tarkoituksenmukaisiin kieliin sekä viestintätapoihin ja -keinoihin. Opetustapojen ja -keinojen on oltava saavutettavia, ja niitä on toteutettava esteettömissä ympäristöissä. Koko vammaisten oppilaiden ympäristö on suunniteltava niin, että se edistää osallistamista ja takaa heidän yhdenvertaisuutensa koko koulutusprosessin ajan. Yleissopimuksen 24 artiklan täysimääräisessä täytäntöönpanossa olisi huomioitava myös muut keskeiset ihmisoikeussopimukset sekä Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön syrjinnän vastustamista opetuksen alalla koskevan yleissopimuksen määräykset.
- 40.** Vammaisilla henkilöillä ei ole mahdollisuutta terveydenhuoltoon ja sosiaaliturvaan, jos he eivät voi päästä rakennuksiin, joissa kyseisiä palveluja tarjotaan. Vaikka rakennukset, joissa terveydenhuollon ja sosiaaliturvan palveluja tarjotaan, olisivat esteettömiä, vammaisten henkilöiden on mahdotonta päästä

palvelujen luo ilman esteetöntä ja saavutettavaa kuljetusta. Kaiken terveydenhuoltoon liittyvän tiedon ja viestinnän olisi oltava saavutettavissa viittomakielellä, pistekirjoituksella, saavutettavissa sähköisissä muodoissa, vaihtoehtoisella kirjoituksella sekä puhetta tukevilla ja korvaavilla viestintätavoilla, -keinoilla ja -muodoilla. Terveydenhuollossa on erityisen tärkeää ottaa huomioon esteettömyyden ja saavutettavuuden sukupuoleen liittyvä ulottuvuus. Tämä koskee erityisesti vammaisille naisille ja tytöille tarjottavia lisääntymisterveyden palveluja, kuten naistentauteihin ja synnytykseen liittyviä palveluja.

- 41.** Vammaiset henkilöt eivät voi tehokkaasti hyödyntää yleis-sopimuksen 27 artiklassa tarkoitettuja työtä ja työllistymistä koskevia oikeuksiaan, jos työpaikka itsessään ei ole esteetön ja saavutettava. Työpaikkojen on näin ollen oltava 9 artiklan 1 kappaleen a kohdan mukaisesti esteettömiä ja saavutettavia. Kieltäytyminen mukautusten tekemisestä työpaikalla on kiellettyä vammaisuuteen perustuvaa syrjintää. Työpaikan fyysisen esteettömyyden lisäksi vammaiset henkilöt tarvitsevat esteettömiä ja saavutettavia kuljetuksia ja tukipalveluja päästäkseen työpaikalleen. Kaiken työtä koskevan tiedon, työpaikkailmoitusten, valintamenettelyjen ja työprosesseihin liittyvän viestinnän työpaikalla on oltava saavutettavissa viittomakielellä, pistekirjoituksella, saavutettavissa olevissa sähköisissä muodoissa, vaihtoehtoisella kirjoituksella sekä puhetta tukevilla ja korvaavilla viestintätavoilla, -keinoilla ja -muodoilla. Myös kaikkien ammattiyhdistysoikeuksien ja työntekijöiden oikeuksien sekä koulutusmahdollisuuksien ja ammattipätevyyksien on oltava esteettömiä ja saavutettavia. Esimerkiksi työntekijöille ja harjoittelijoille tarkoitetut kieli- tai tietokonekurssit on toteutettava esteettömässä ympäristössä saavutettavien muotojen, tapojen ja keinojen avulla.

- 42.** Yleissopimuksen 28 artikla koskee vammaisten henkilöiden riittävää elintasoa ja sosiaaliturvaa. Sopimuspuolten on toteutettava tarvittavat toimet varmistaakseen, että yleiset ja vammaisille henkilöille suunnatut sosiaaliturvaa koskevat toimet ja palvelut toteutetaan saavutettavassa muodossa ja esteettömissä rakennuksissa ja että kaikki niihin liittyvä tieto ja viestintä ovat saavutettavissa viittomakielellä, pistekirjoituksella, saavutettavissa olevissa sähköisissä muodoissa, vaihtoehtoisella kirjoituksella sekä puhetta tukevilla ja korvaavilla viestintätaavoilla, -keinoilla ja -muodoilla. Sosiaalisen asuntotarjonnan ohjelmissa olisi tarjottava asuntoja, jotka ovat saavutettavia muun muassa vammaisten henkilöiden ja vanhusten kannalta.
- 43.** Yleissopimuksen 29 artiklassa taataan vammaisille henkilöille oikeus osallistua poliittiseen ja julkiseen elämään sekä julkisten asioiden hoitoon. Vammaisten henkilöiden on mahdoton hyödyntää näitä oikeuksia yhdenvertaisesti ja tehokkaasti, jos sopimuspuolet eivät varmista, että äänestysmenettelyt, -järjestelyt ja -aineistot ovat asianmukaisia, saavutettavia sekä helppotajuisia ja -käyttöisiä. On myös tärkeää, että poliittiset kokoukset ja poliittisten puolueiden tai yleisiin vaaleihin osallistuvien yksittäisten ehdokkaiden käyttämät ja tuottamat aineistot ovat saavutettavia. Jos näin ei ole, vammaisilta henkilöiltä evätään oikeus osallistua poliittiseen prosessiin yhdenvertaisesti. Julkisiin tehtäviin valituilla vammaisilla henkilöillä on oltava yhdenvertaiset mahdollisuudet suorittaa tehtävänsä täysin saavutettavalla tavalla.
- 44.** Kaikilla on oikeus nauttia taiteista, osallistua urheiluun ja käydä hotelleissa, ravintoloissa ja baareissa. Pyörätuolia käyttävät eivät kuitenkaan voi mennä konserttiin, jos konserttitalossa voi liikkua ainoastaan portaiden kautta. Sokeat eivät voi nauttia maalauksesta, jos he eivät voi kuunnella siitä kuvausta galleriassa. Huonokuuloiset henkilöt eivät voi nauttia elokuvasta, jos siinä ei ole tekstitystä. Kuurot eivät voi nauttia näytelmästä, jos

saatavilla ei ole viittomakielistä tulkkausta. Henkilö, jolla on kehitysvamma, ei voi nauttia kirjasta, jos siitä ei ole saatavilla selkokielistä versiota taikka puhetta tai kirjoitusta tukevilla ja korvaavilla keinoilla toteutettua versiota. Yleissopimuksen 30 artiklassa vaaditaan, että sopimuspuolet tunnustavat vammaisten henkilöiden oikeuden osallistua kulttuurielämään yhdenvertaisesti muiden kanssa. Sopimuspuolten edellytetään toteuttavan kaikki asianmukaiset toimet varmistaakseen, että vammaiset henkilöt

- a) saavat käyttöönsä kulttuuriaineistoa saavutettavassa muodossa;
- b) voivat seurata televisio-ohjelmia, elokuvia, teatteria ja muuta kulttuuritoimintaa saavutettavassa muodossa;
- c) pääsevät paikkoihin, joissa tarjotaan kulttuuriesityksiä tai -palveluja, kuten teattereihin, museoihin, elokuvateattereihin, kirjastoihin ja matkailupalveluihin, ja pääsevät mahdollisuuksien mukaan kansallisen kulttuurin kannalta merkittäviin monumentteihin ja kohteisiin.

Pääsyn mahdollistaminen kansallisperintöön kuuluvien kulttuuristen ja historiallisten monumenttien luo voi tietyissä tilanteissa olla haastavaa. Sopimuspuolten on kuitenkin pyrittävä mahdollistamaan kyseisten paikkojen esteettömyys ja saavutettavuus. Monista kansallisen kulttuurin kannalta merkittävistä monumenteista ja kohteista on tehty esteettömiä ja saavutettavia tavalla, joka säilyttää niiden kulttuurisen ja historiallisen luonteen ja ainutlaatuisuuden.

- 45.** "Sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet järjestääkseen vammaisille henkilöille mahdollisuuden kehittää ja käyttää luovia, taiteellisia ja älyllisiä kykyjään" (30 artiklan 2 kappale). "Sopimuspuolet toteuttavat kansainvälisen oikeuden mukaisesti kaikki asianmukaiset toimet varmistaakseen, että teollis- ja tekijänoikeuksia suojaava lainsäädäntö ei koh-

tuuttomasti tai syrjivästi estä kulttuuriaineiston saatavuutta vammaisille henkilöille” (30 artiklan 3 kappale). Maailman henkisen omaisuuden järjestön kesäkuussa 2013 hyväksymän Marrakeshin sopimuksen julkaistujen teosten saatavuuden helpottamisesta sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi pitäisi varmistaa kulttuuriaineiston saatavuus vammaisille henkilöille ilman kohtuuttomia tai syrjiviä esteitä. Tämä koskee myös vammaisia henkilöitä, jotka asuvat ulkomailla tai osana vähemmistöä toisessa maassa ja puhuvat tai käyttävät samaa kieltä tai kommunikointitapaa, sekä erityisesti niitä, joille perinteiset painetut aineistot ovat vaikeasti saavutettavissa. Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa määrätään, että vammaisilla henkilöillä on yhdenvertaisesti muiden kanssa oikeus erityisen kulttuuri- ja kieli-identiteettinsä tunnustamiseen ja tukeen. Yleissopimuksen 30 artiklan 4 kappaleessa painotetaan viittomakielten ja kuurojen kulttuurin tunnustamista ja tukea.

- 46.** Yleissopimuksen 30 artiklan 5 kappaleessa määrätään, että jotta vammaiset henkilöt voisivat osallistua yhdenvertaisesti muiden kanssa virkistys-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintaan, sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet, joilla
- a)** kannustetaan ja edistetään vammaisten henkilöiden mahdollisimman laajaa osallistumista kaikille suunnattuun urheilutoimintaan kaikilla tasoilla;
 - b)** varmistetaan, että vammaisilla henkilöillä on mahdollisuus järjestää ja kehittää vammaisille erityistä urheilu- ja virkistystoimintaa sekä osallistua siihen, ja tätä varten kannustetaan asianmukaisten voimavarojen, ohjauksen ja koulutuksen järjestämistä vammaisille henkilöille yhdenvertaisesti muiden kanssa;
 - c)** varmistetaan, että vammaiset henkilöt pääsevät urheilu-, virkistys- ja matkailupaikkoihin;

- d) varmistetaan, että vammaiset lapset voivat yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa osallistua leikki-, virkistys-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintaan, mukaan lukien koulujärjestelmässä tarjottava toiminta;
- e) varmistetaan, että vammaiset henkilöt saavat palveluja virkistys-, matkailu-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintojen järjestäjiltä.

47. Yleissopimuksen 32 artiklassa kuvatun kansainvälisen yhteistyön tulisi olla keskeinen keino edistää esteettömyyttä ja saavutettavuutta sekä kaikille sopivaa suunnittelua. Komitea suosittelee, että kansainväliset kehitysyhteistyöjärjestöt tunnustavat, että on tärkeää tukea tieto- ja viestintätekniikan ja muun saavutettavuusinfrastruktuurin kehittämiseen tähtääviä hankkeita. Kaikkien kansainvälisen yhteistyön puitteissa tehtävien uusien investointien avulla olisi kannustettava olemassa olevien esteiden poistamista ja estettävä uusien esteiden luomista. Uusien eriarvoisuuden muotojen pahentaminen julkisin varoin ei ole hyväksyttävää. Kaikkien uusien esineiden, infrastruktuurien, tilojen, tavaroiden, tuotteiden ja palvelujen on oltava täysin esteettömiä ja saavutettavia kaikille vammaisille henkilöille. Kansainvälisen yhteistyön avulla tulisi paitsi investoida uusiin esteettömiin ja saavutettaviin tavaroihin, tuotteisiin ja palveluihin myös edistää sellaisia esteettömyyden ja saavutettavuuden hyviä käytäntöjä koskevan tiedon ja osaamisen vaihtamista, joilla saadaan aikaan konkreettisia muutoksia ja voidaan siten parantaa miljoonien vammaisten henkilöiden elämää eri puolilla maailmaa. Standardointia koskeva kansainvälinen yhteistyö on tärkeää kuten myös vammaisia henkilöitä edustavien järjestöjen tukeminen niin, että ne voivat osallistua kansallisiin ja kansainvälisiin prosesseihin, joissa laaditaan, pannaan täytäntöön ja seurataan esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevia standardeja. Esteettömyyden ja saavutettavuuden on oltava olennainen osa kaikkia

kestävän kehityksen toimia, etenkin vuoden 2015 jälkeisessä kehitysagendassa.

- 48.** Esteettömyyden ja saavutettavuuden seuranta on keskeinen osa yleissopimuksen täytäntöönpanon kansallista ja kansainvälistä valvontaa. Yleissopimuksen 33 artiklassa edellytetään, että sopimuspuolet nimeävät hallitusorganisaatioonsa yhteystahoja yleissopimuksen täytäntöönpanoon liittyviä asioita varten sekä perustavat täytäntöönpanon seurantaan kansallisia rakenteita, joihin kuuluu yksi tai useampi riippumaton järjestelmä. Kansalaisyhteiskunta olisi myös osallistettava, ja sen tulisi osallistua seurantamenettelyyn täysimääräisesti. On tärkeää, että 33 artiklan nojalla perustettuja elimiä kuullaan asianmukaisesti harkittaessa 9 artiklan moitteettoman täytäntöönpanon mahdollistavia toimia. Näille elimille olisi annettava mielekkäitä mahdollisuuksia muun muassa osallistua kansallisten esteettömyys- ja saavutettavuusstandardien laatimiseen, antaa lausuntoja voimassa olevasta lainsäädännöstä ja säädösluonnoksista, tehdä lakiluonnoksia ja poliittista sääntelyä koskevia ehdotuksia ja osallistua täysimääräisesti tiedotus- ja koulutuskampanjoihin. Yleissopimuksen täytäntöönpanon kansalliset ja kansainväliset seurantamenettelyt olisi toteutettava saavutettavalla tavalla, jonka avulla voidaan edistää vammaisten henkilöiden ja heitä edustavien järjestöjen tehokasta osallistumista ja varmistaa se. Yleissopimuksen 49 artiklassa edellytetään, että yleissopimuksen tekstin on oltava käytettävissä kaikille saavutettavissa muodoissa. Tämä on aivan uutta verrattuna muihin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, ja vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaa sopimusta tulisi pitää tässä suhteessa esimerkkinä, jota olisi noudatettava kaikissa tulevilla sopimuksissa.

